

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра банківської справи

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ р.

ВИПУСКНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності «Фінанси і кредит»
за темою:
«Організаційно-методичні засади кредитування юридичних осіб»

Виконавець
студент 2 групи 4 КЕФ
Дімова К. М.

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник
к.е.н., ст. викладач

(науковий ступінь, вчене звання)
Гаркуша Ю.О.

(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

випускної роботи на здобуття освітнього ступеня бакалавра
Дімової Карини Миколаївни

«Організаційно-методичні засади кредитування юридичних осіб»

Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Випускна робота складається з 3 розділів.

У дипломній роботі розглядаються теоретичні аспекти визначення ролі кредитування юридичних осіб у діяльності банків та його значення у розвитку економіки країни. Розглянуто сутність кредитування юридичних осіб в банках України. Охарактеризовано основні принципи кредитування та більш детальне описання їхнього значення у кредитному процесі. Визначено основні якісні характеристики кредитної інформації. Проаналізовано інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку. На основі аналізу існуючих класифікацій інформаційного забезпечення було уточнено склад внутрішніх і зовнішніх джерел на кожному з етапів кредитного процесу, деталізовано вимоги до інформації про позичальника. Сформульовано актуальні проблеми інформаційного забезпечення. З'ясовано сучасний стан вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб. За допомогою індексу Херфіндала-Хіршмана оцінили ступінь монополізації ринку кредитування юридичних осіб в Україні. Проведено аналіз кредитного портфеля ПАТ «МТБ Банк» та банківської системи України в цілому. Перераховано основні умови кредитування юридичних осіб в банку. Проаналізовано зарубіжний досвід кредитування юридичних осіб на прикладі інших країн. Проаналізовано теоретичне припущення щодо взаємозв'язку відсоткової ставки за кредитами та ростом ВВП на прикладі зарубіжних країн. Розглянуто основні недоліки кредитування юридичних осіб та зроблено пропозиції щодо удосконалення вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб.

На основі проведеного дослідження автором запропоновані шляхи удосконалення вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб.

Ключові слова: кредит, юридична особа, банківська система, банк, кредитні бюро, ризик, відсоток.

ANNOTATION

of graduation work for obtaining a bachelor degree

Dimova Karina Mykolaivna

«Organizational and methodical basis of lending to legal entities»

Odessa, 2018

The graduation work consists of 3 sections.

In the graduation work the theoretical aspects of determining the role of lending to legal entities in the activities of banks and its importance in the development of the country's economy. The essence of lending to legal entities in banks of Ukraine is considered. The main principles of lending and a more detailed description of their importance in the credit process are described. The main qualitative characteristics of credit information are determined. The information support of the bank's credit activity is analyzed. Based on the analysis of existing information security classifications, the composition of internal and external sources at each stage of the credit process was clarified, and requirements for information on the borrower were detailed. The actual problems of information support are formulated. The current state of the domestic market for lending to legal entities is clarified. With the help of the Herfindahl-Hirschman index, the degree of monopolization of the corporate lending market in Ukraine was estimated. The credit portfolio of OJSC MTB Bank and the banking system of Ukraine as a whole was analyzed. The main conditions for lending to legal entities in the bank are listed. The foreign experience of crediting legal entities on the example of Georgia and Russia is analyzed. The theoretical assumption of the relationship between the interest rate on loans and the growth of GDP on the example of foreign countries is analyzed. The main shortcomings of lending to legal entities are considered, and proposals are made to improve the domestic lending market for legal entities.

On the basis of the conducted research by an author the offered ways of improving the domestic crediting market for legal entities

Key words: credit, entity, banking system, bank, credit bureaus, risk, percent.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ	7
1.1. Теоретичні засади організації кредитування юридичних осіб	7
1.2. Інформаційно-правове забезпечення банківського кредитування юридичних осіб	15
Висновок до першого розділу	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	26
2.1. Аналіз розвитку вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб	26
2.2. Аналіз кредитування юридичних осіб на прикладі ПАТ «МТБ Банк»	33
2.3. Аналіз дохідності та ефективності кредитування юридичних осіб на прикладі ПАТ «МТБ Банк»	38
Висновок до другого розділу	46
РОЗДІЛ 3 ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ...	48
3.1. Зарубіжний досвід кредитування юридичних осіб	48
3.2. Проблеми та шляхи удосконалення вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб	55
Висновок до третього розділу.....	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність випускної роботи. У сучасній економіці України банки відіграють невід'ємну роль і є основним елементом банківської системи. Кредит займає провідне місце в діяльності багатьох банків і в економіці країни в цілому, адже він є головним джерелом забезпечення грошовими ресурсами господарської діяльності підприємств.

Організація фінансово-кредитного обслуговування підприємств та організацій, функціонування кредитної системи відіграють винятково важливу роль у розвитку господарських структур. Від ефективності і безперебійності функціонування кредитно-фінансового механізму залежать не тільки своєчасне отримання коштів окремими підприємницьким одиницями, а й темпи економічного розвитку країни в цілому. Разом з тим, еволюція кредитної системи і кредитної справи повністю визначається економічною ситуацією в країні, пануючими формами і механізмом господарювання. Механізм функціонування кредитної системи постійно змінюється під впливом змін її організаційних структур, розвитку нових технологій, появи нових організаційно-правових форм здійснення кредитних операцій, форм і методів кредитування. Це змушує шукати нові підходи до розвитку системи кредитування.

Проблеми розвитку кредитування юридичних осіб в банківській системі зустрічаються в працях вітчизняних і зарубіжних авторів, а саме: Е.Дж. Долана, С.М. Ілляшенка, І.О. Лютого, Л. В. Кузнецової, Ю.С. Масленченкова, М.Ф. Пуховкіної, К.К. Садвокасової, І. Осадчого та багатьох інших. Водночас, слід зауважити, що існує ще багато нерозв'язаних питань в даному напрямку і зберігається потреба в подальшому дослідженні стану кредитування юридичних осіб в сучасних умовах.

Метою випускної роботи є теоретичне обґрунтування процесу кредитування юридичних осіб та розробка практичних рекомендацій, напрямів його удосконалення.

Досягнення поставленої мети передбачає необхідність розв'язання таких завдань:

- розглянути сутність кредитування юридичних осіб;
- охарактеризувати принципи кредитування;
- розглянути види позичок, що надаються юридичним особам;
- провести аналіз кредитного портфеля ПАТ «МТБ Банк»;
- оцінити якість кредитного портфеля ПАТ «МТБ Банк»;
- розглянути зарубіжний досвід кредитування юридичних осіб;
- зробити пропозиції щодо удосконалення вітчизняного ринку кредитування юридичних осіб.

Об'єкт дослідження є процес банківського кредитування юридичних осіб в Україні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційні основи кредитування юридичних осіб.

Методи дослідження. У дипломній роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, а саме: метод наукових абстракцій, методи аналізу та синтезу, метод порівняння, табличний метод, метод коефіцієнтів та методи графічного зображення, статистичні методи.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-законодавчі акти України й інших країн, які регулюють діяльність банків, інструкції та положення НБУ, наукові публікації вітчизняних і закордонних учених, матеріали наукових конференцій, дані звітності банківських установ, офіційних статистичних збірників.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено, розглянуто, узагальнено та запропоновано вирішення актуальної проблеми на сьогоднішній день з удосконалення теоретико-методичних положень і розробки практичних рекомендацій щодо проблем та перспектив розвитку кредитування юридичних осіб в Україні. За результатами дослідження сформульовано ряд висновків теоретичного, методичного та рекомендаційного змісту, які вирішують основні завдання роботи відповідно до поставленої мети.

На основі аналізу викладених вище різних точок зору сформульовано економічну сутність кредиту як економічні відносини між кредитором і позичальником, з приводу зворотного руху позиченої вартості.

Були розглянуті принципи банківського кредитування юридичних осіб, головні правила кредитування яких необхідно строго дотримуватися при організації будь-якої операції на ринку позичкових капіталів. Виявлено їх важливе значення для ефективної організації кредитних відносин між банками та клієнтами.

Інформаційне забезпечення кредитування юридичних осіб в банках має специфічні проблеми, такі як, наприклад, небажання керівництво банку займатися інформаційним забезпеченням кредитування; високі витрати на створення ефективного інформаційного забезпечення; недостатнє інформаційна відкритість, що ведуть до прийняття рішень на основі не надійний або застарілий інформації, або в умовах невизначеності високого ризику; недостатня гнучкість інформаційного забезпечення та інше. Їх рішення передбачає проведення попереднього планування, аналізу за визначенням наслідків, відповідність певним вимогам і розробленим стандартам. Остаточне рішення має бути прийнято з урахуванням всіх істотних аспектів. Тому дуже важливо приділяти більше уваги інформаційному забезпеченню кредитування в банках.

При написанні дипломної роботи було проаналізовано склад та структуру кредитного портфеля ПАТ «МТБ Банк» та всієї банківської системи в цілому.

Таким чином, здійснивши аналіз ринку кредитування в Україні, ми дослідили, що питома вага кредитів за 2009-2017 роки, що надані юридичним особам складають більше 50 %. Це свідчить про те, що у кредитному портфелі найбільшу долю займає кредитування юридичних осіб. Згідно з даними НБУ видно, що обсяг видаваних кредитів юридичним особам досяг свого піку в 2014 році, що склало 727,8 млрд. грн. Обсяг виданих кредитів в період кризи скорочується за показниками для юридичних осіб. Це означає, що кредити перестають брати в зв'язку з поганими фінансовими умовами, та й самі фінансові установи перестають видавати кредити, оскільки зростає розмір заборгованості по кредитах.

Зазначено, що за останні 4 роки обсяг кредитів юридичних осіб має тенденцію до зниження та на 1.01.2018 р. становить 469,3 млрд. грн. Питома вага кредиторської заборгованості юридичних осіб перед банками України протягом 2009-2016 рр. мала тенденцію до збільшення. У 2016 році порівняно з 2009 роком ця частка зросла на 21,71%. Але у 2017 році порівняно з 2016 роком відбулося зменшення.

За результатами дослідження кредитного портфеля ПАТ «МТБ Банк» можемо зробити висновки, що питома вага активів ПАТ «МТБ Банк» в банківській системі України є низькою, банк не є системоутворюючим. ПАТ «МТБ Банк» надає повний спектр банківських послуг як для фізичних так і для юридичних осіб.

Протягом 2016-2017 рр. кредитний портфель банку постійно збільшується. У кредитному портфелі переважають кредити, надані юридичним особам (61,0 % станом на 01.01.2018 р.). Протягом 2016-2017 рр. банк надає перевагу кредитування юридичних осіб.

Протягом 2016-2017 рр. обсяг резервів за кредитами юридичних осіб постійно зменшується, це позитивна тенденція.

Аналізуючи ПАТ «МТБ Банк» за дохідністю кредитування, то банк

протягом 2016 року не мав прибутку, тобто даний показник був від'ємного значення, але за 2017 рік чистий прибуток банку склав 83,2 млн. грн.

За аналізований період у банка процентна доходність кредитів постійно збільшувалась, так само і збільшувалась прибутковість активів.

На 1.01.2018 р. Рентабельність капіталу банку склала 16,2%, це означає, що кожна гривня власного капіталу принесла 16 копійок чистого прибутку, при тому, що за попередні 2 роки банк не отримував прибуток, тобто він був нерентабельним.

Розглянуто зарубіжний досвід Грузії та Росії. Було виявлено, що одним з факторів успішного зростання економічного життя за кордоном є налажена співпраця банків з суб'єктами бізнесу. Зарубіжні банки йдуть на зустріч своїм клієнтам та створюють максимально комфортні умови для проведення самого процесу кредитування. Можуть надавати кредити на заснування свого майбутнього бізнесу (проектне фінансування) та багато іншого, що в сучасному українському банку у новизну.

На сьогодні існує низка проблем кредитування юридичних осіб і їх вирішення потребує значного періоду, до них відносять високі процентні ставки, проблем з отриманням кредиту, збільшення кредитних ризиків під впливом макроекономічних показників розвитку держави, вирішення їх сприятиме отриманню банками максимального прибутку.

Самим кредитним організаціям необхідно змінювати підходи до кредитування малого бізнесу, перш за все спрощувати процес розгляду заявок, зменшити кількість запитуваних документів. Так, для прийняття рішення про кредитування від підприємців фактично необхідно тільки фінансові дані і, при наявності застави, документи, що підтверджують право власності на заставу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонов Н.Г., Пессель М.А. Денежное обращение, кредит и банки. М.: Финстатинформ, 1995; Финансы. Денежное обращение. Кредит: Учебник для вузов / Л.А. Дробозина, Л.П. Окунева, Л.Д. Андросова и др.; Под ред. проф. Л.А. Дробозиной. М.: Финансы; ЮНИТИ, 1997. – С. 329.
2. Бобров Є.А. Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи та її вплив на економіку України / Є.А. Бобров // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 33-45.
3. Витрянский В.В. Договор займа: положения и отдельные виды договора. / В. В. Витрянский // М. Академия, 2008. – 247 с.
4. Владичин У.В. Банківське кредитування : навч. посібник / У.В. Владичин ; за ред. С.К. Реверчука. – К. : Атіка, 2008. – 648 с.
5. Вострикова Л.Г. Финансовое право: Учебник. - М.: Юстицинформ, 2008. - 381 с.
6. Герасимович А. М. Аналіз банківської діяльності. / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко // Підручник — К.: КНЕУ, 2004. — 599 с.
7. Грошово-кредитна діяльність банків: навч. посібник / М.П. Денисенко, В.Г. Кабанов, Л.М. Худолій. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2006. – 339 с.
8. Гулик Т. Тенденції розвитку ринку банківських послуг з кредитування корпоративних клієнтів в Україні / Т. Гулик // Банківська справа. – 2007. – № 6. – С. 12-25.
9. Денисенко М.П. Кредитування та ризику / Денисенко М.П., Домрачев В.М., Кобанов В.Г., Ігнатенко А.В., Чигирик К.О // : Навчальний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 480 с.

10. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 1. – С. 3 – 47. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

11. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: навчальний посібник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеева. – Одеса: Атлант, 2014. - 484 с.

12. Зверяков М. І. Банківський капітал: вимоги Базеля III / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 13-23.

13. Зверяков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської систем / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко // Фінанси України. – 2012. - №4 – С. 3-12.

14. Звітність АУБ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <http://aub.org.ua/>

15. Звітність НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <https://bank.gov.ua>

16. Золотогоров В.Г. Экономика: Энциклопедический словарь. – Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2003.-720 с.

17. Информационное обеспечение управленческой деятельности: Учебное пособие / под ред. Е.Е. Степановой, Н.В. Хмелевской. - М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2002. - 154 с.

18. Івасів Б. С. . Гроші та кредит: Підручник // За ред. Б. С. Івасіва. – К .: КНЕУ, 2001р. – 404 с.

19. Івасів, Б.С. Гроші та кредит : Підручник / Івасів, Богдан Степанович; Національний банк України. М-во освіти і науки України. Тернопільська академія народного господарства. - 2-е вид., змін. і допов. - Тернопіль : Карт- бланш, 2005. - 527 с

20. Ільчук М. М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу: Навч. Посібник / М. М. Ільчук, Т. Д. Іщенко, В. К. Збарський та ін.; За ред. М. М. Ільчука. —К.: Вища освіта, 2002. — 398 с.

21. Інформаційні системи і технології в статистиці: Навч. посіб-ник / За ред. д-ра екон. наук, проф. В. Ф. Ситника. — К.: КНЕУ, 2003. — 267 с.

22. Караченцова Т. Теория кредита и его функциональная роль в экономике [Текст] / Т. Караченцева // БАНКАУСКІ ВЕСНІК: Інформаційно-аналитический і научно-практический журнал Національного банку Республіки Беларусь. - 2006. - №31. - с. 41-46
23. Кіріна Ю. С. Визначення змістовного наповнення поняття "Кредитоспроможність позичальника банку" / Ю. С. Кіріна // Управління розвитком. - 2013. - №19. - С. 149-150.
24. Колодізев О.М. Гроші та кредит: навч. посібник для самост. вивчення дисципліни / О.М. Колодізев, О.Р. Яременко. – Х.: Вид. дім «ІНЖЕК», 2004. – 156 с.
25. Крупнов Ю.С. Проблемы планирования долгосрочного кредита в России: Учеб. пособие. – М.: МФИ, 2010. – 211 с.
26. Лагутін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2005. – 215 с.
27. Лагутін, В.Д. Кредитування: теорія і практика [Текст]: навч. посіб. / В.Д. Лагутін. – 3-тє видання. – К.: Знання, 2002. – 215 с.
28. Латвицкая М.Ю. Банковские заемные средства: условия предоставления, гарантии обеспечения возврата. – «Деловой двор», 2009. - 439.
29. Лащ Т.А. Проблеми банківського кредитування малого підприємництва // Економічний простір. – 2009. - №23/1. – С.155 – 162
30. Луців Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банків України / Б. Луців // Світ фінансів. – 2008. – № 1. – С. 14–21.
31. Макроекономічний та монетарний огляд // НБУ. – 2015. – Січень. – 13 с.
32. Марцин, В. С. Проблеми законодавчого регулювання кредитного

- ринку України [Текст] / В. С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2010. – № 3. – С. 25-29.
33. Міщенко С. Розвиток кредитування в посткризових умовах:// Банківська справа. – 2013 - №1 – с. 3-19.
34. Мороз А. Банківські операції: підручник / А. Мороз, М. Савлук, М. Пуховкіна. – К. : КНЕУ, 2002. – 476 с.
35. МТБ Банк // Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://marfinbank.ua/>
36. Онищенко Д.Ю. Напрямки розвитку фінансово-кредитної системи України // Економічний часопис. – 2007 . - №10 . - С .12.
37. Осипов, А. А. Структурные особенности кредитного рынка России [Текст] / А. А. Осипов // Вестник Самарского государственного экономического университета. – 2008. – №6. – С.83-87.
38. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>
39. Панова Г.С. Кредитная политика коммерческого банка./ Г. С. Панова – М.: Изд-во МГУ, 1997. – 464 с.
40. Податковий кодекс України: Закон України №2755-VI від 02.12.2010 р. [Електронний ресурс] // ВВР. – 2011. – №№13-17. – ст.112 – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
41. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку : Навч. Посібник. – К.: КНЕУ, 1999. – 280 с.
42. Принципи банківського кредитування – Банківська система України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrbanking.com/>
43. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р.// Відомості Верховної Ради України-1992.-№48.-ст.650.
44. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України // ВВР. – 2005. – N 32. - Ст. 421
45. Проблемы финансирования малого предпринимательства [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <http://koet.syktsu.ru/>
46. ПроКредит Банк Грузия [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: – <https://www.procreditbank.ge/>

47. Прядко В.В. Кредитний потенціал комерційних банків у період економічної кризи / В.В. Прядко, Н.С. Островська // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 73-88.

48. Пчелинцев Д.А. Организация кредитного процесса и его оптимизация в коммерческом банке: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 – финансы, денежное обращение и кредит / Д.А.Пчелинцев. – Саратов, 2007 – 18 с.

49. Рубіжанський В. С. Оцінка рівня організації банківського кредитування в Україні / В.С. Рубіжанський // Управління розвитком. - 2013. - № 14. – С. 8–12.

50. Румянцева С. Проблеми кредитування в Україні [Текст] / Світлана Румянцева // Цінні папери України. – 2011. – 3 березня (№9) : Світова економіка. – С. 24.

51. Рынок кредитования юридических лиц [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: – <http://www.alti.ru> //

52. Рябина Л. Н. Деньги и кредит [тескт] учебник / Л. Н. Рябина – К. : Центр учебной литературы, 2014. – 608 с.

53. Рябина Л.Н. Деньги и кредит [Текст]учебник / Л. Н. Рябина – К.: ЦУЛ, 2014. – 608 с.

54. Рябініна Л.М., Няньчук Н.Ю., Ухлічева Л.І./ Банківські операції: Навчальний посібник // за ред.Рябініної Л.М.. – Одеса, 2011. – 149 с.

55. Спяк Г., Сас Б.: Інформаційне забезпечення кредитної діяльності банку в контексті її оптимізації // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє – 2014.

56. Финансирование малого бизнеса [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: – www.kreditbusiness.ru //

57. Хміль Л. М. Деякі аспекти удосконалення процесу видачі кредитів у вітчизняних банках / Л. М. Хміль // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 2. – С. 54-56. 120.

58. Хміль Ф.І. Менеджмент : підручник для студ. кооперативних вищ. навч. закладів / Ф.І. Хміль. – К. : Вища школа, 1995. – 311 с.

59. Чехова І. В. Економічна сутність формування ринку кредитних

ресурсів / І. В. Чехова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – Запоріжжя, “ЗІДМУ”, 2010. – № 1. – С. 205-209.

60. Швайка М. Світова фінансова криза: причини виникнення та шляхи подолання / М. Швайка // Банківська справа. – 2009. – № 6. – С. 3-10

61. Шиян Д. Банківське кредитування та економічна динаміка / Д. Шиян // Банківська справа. – 2009. – № 1. – С. 27-38.

62. Business Грузія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://bizzone.info/>

63. Heidema J. The Passionate Manager / J. Heidema // Financial world, 2015.